EESTI NOORTEÜHENDUSTE LIIDU

NOORTEPOLIITIKA PLATVORM

Sisukord

SISSEJUHATUS 3
KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID 4
I NOORTE OSALUS JA KAASAMINE 5
II NOORTEÜHINGUTE ARENG, RAHASTUS JA KOOSTÖÖ 8
III NOORTE TÖÖHÕIVE JA ETTEVÕTLIKKUS 12
IV NOORTE TERVIS 15
V KVALITEETNE NOORSOOTÖÖ 18
VI NOORTE TEAVITAMINE JA NÕUSTAMINE 21
VII NOORTE SOTSIAALSED GARANTIID 23
IX NOORTE MOBIILSUS 27
X FORMAALNE JA MITTEFORMAALNE HARIDUS 29
XI VÕRDNE KOHTLEMINE 31
XII ERIVAJADUSTEGA NOORED 33
XIII LÕIMUMINE 36

SISSEJUHATUS

Käesolev dokument on Eesti Noorteühenduste Liidu (ENL) noortepoliitika platvorm. Üldkoosolekul vastu võetud platvorm on ENLi noortepoliitika alusdokument, mis koosneb valdkonna hetkeolukorra kirjeldustest ja noortepoliitika-alastest põhimõtetest, mille põhjal kujundatakse ENLi seisukohad kõigil tasanditel. Platvormi olemasolu ei välista ENLi liikmetega pidevalt konsulteerides täiendavate ja konkreetsemate seisukohtade sõnastamist.

Platvormi seisukohad peavad olema vastuvõetavad ENLi liikmete enamusele ning antud seisukohti võivad omaks võtta kõik liikmesorganisatsioonid, ent see ei ole kohustuslik. Platvorm on koostatud arusaamas, et ENL on võrgustik, mille poliitika kujundamises ja elluviimises saavad osaleda kõik organisatsiooni liikmed.

Käesoleva Noortepoliitika Platvormi koostamiseks moodustati töögrupp, mille liikmed andsid endapoolse panuse hetkeolukorra kirjelduste loomisel ning seisukohtade kujundamisel. Töörühm koosnes ENLi liikmesorganisatsioonide esindajatest ning Platvormi koostamist koordineeris ENLi noortepoliitika nõunik Kaisa Lõhmus.

Töörühma liikmete hulka kuulusid Mihkel Tiganik (BEST-Estonia); Kadi Kuusik (Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts); Liisbeth Horn ja Kirke Kalamats (Eesti Gaidide Liit); Ronald Ross (Eesti Keskerakonna Noortekogu); Meliita Niklus (Eesti LGBT Ühing); Andrus Punt, Kevin Tammearu ja Sten Laansoo (Eesti Reformierakonna Noortekogu); Laura Õigus (Eesti Skautide Ühing); Tatjana Klimenko (Narva Noorteparlament); Maris Sild (Noored Sotsiaaldemokraadid); Marit Külv ja Kadi Kerner (Tartumaa Noortekogu); Vladimir Svet (ENLi nõukogu) ning Liisa Lillemets, Ivo Visak ja Kaisa Lõhmus (ENLi büroo).

Noortepoliitika Platvormi vaadatakse üle kord aastas ENLi Suvekoolis. Noortepoliitika Platvormi muutmiseks ja täiendamiseks võib algatada arutelu kas ENLi juhatus või vähemalt üks ENLi liikmesorganisatsioon ning Platvormi kinnitab ja muudab ENLi Üldkoosolek. Käesolev Noortepoliitika Platvorm on vastu võetud ja kinnitatud 15. mail 2016 ENLi üldkoosolekul ning muudetud 20. novembril 2016 ENLi Üldkoosoleku poolt.

Platvormi puudutavates küsimustes on võimalik pöörduda noortepoliitika eest vastutava juhatuse liikme või ENLi büroo töötaja poole.

KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID

Noor – Noorsootöö seadusest tulenevalt on noor seitsme kuni kahekümne kuue aastane füüsiline isik

NEET-noor – Noor, kes ei tööta, õpi ega viibi treeningutel (*Not in Education, Employment or Tranining*)

E3 – Katuseorganisatsioonid Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Üliõpilaskondade Liit ja Eesti Õpilasesinduste Liit

EMSL – Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit

ENTK – Eesti Noorsootöö Keskus

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

EANK – Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus

EVS – Euroopa Vabatahtlik Teenistus (*European Voluntary Service*)

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (*The United Nations*)

MISA – Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed

Praxis – Poliitikauuringute keskus

YFJ – Euroopa Noortefoorum (*European Youth Forum*)

DoRa Pluss – Toetusprogramm muutmaks Eesti õppimise ja teadustöö tegemise kohana tuntumaks ja atraktiivsemaks ning kõrgkoolide poolt pakutav haridus rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisemaks

WHO – Maailma Terviseorganisatsioon (*World Health Organization*)

Service-learning kursus - Väljaspool formaalharidust mõne reaalse probleemi lahendamine (nt vabatahtlik töö noorteühingus või sotsiaalne ettevõtlus ning saadud praktilise kogemuse analüüsimine)

LGBT+ - lühend, mis tähistab lesbisid, geisid, biseksuaalseid ja transsoolisi inimesi ning teisi seksuaal- ja soovähemusi

Enam haavatavamad grupid – LGBT+ noored, puuetega noored, rahvusvähemused

I NOORTE OSALUS JA KAASAMINE

Noorte osalus on noorte aktiivne või passiivne sekkumine ühiskonna protsessidesse ning noorte mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele. Aktiivse osaluse puhul teevad ja pakuvad noored ise välja otsuseid ning passiivse osaluse korral osaletakse ühiskonna pakutavates tegevustes. Noorte kaasamise all mõistetakse avaliku võimu tegevust, mille sihiks on anda noortele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda otsuste tegemisel.

Noorte osaluskogu all mõistetakse institutsioone, kus noored saavad otsuste tegemises kaasa rääkida (näiteks kohalik noortevolikogu või –parlament ning maakondlik noortekogu). Kokku tegutses Eestis 2014. aastal 85 osaluskogu, mille tegevust toetatakse läbi ENLi hallatava riigieelarve eraldise. 2013. aastal ilmunud uuringust „Ülevaade osaluskogude tegevusest ja osaluskogu tööd takistavate probleemide kaardistus piirkonniti" selgus, et noorte nimel hakatakse tööd tegema alles siis, kui nad ise endast märku annavad ning peamiste barjääridena toodi välja osaluskogude ja noorte vahelist huvipuudust, liigset formaalsust ja teadmatust ning probleemi, et osaluskogudel on raske värvata uusi liikmeid ning tegeleda organisatsiooni ellujäämise kõrval noorte huvide eest seismise ja otsustusprotsessides osalemisega.

ENL-i ja HTM-i koostöös valminud uute osalusvormide analüüsi tulemuste põhjal kavandatakse 2015-2017 aastaks tegevused uute osalusvormide arendamiseks. Üha enam luuakse erinevate asutuste juurde uusi noorte osalusvorme, muuhulgas tegutseb Lastekaitse Liidu juures Noorteparlament, mis toimib noorte foorumi vormis ja avaldab arvamust poliitilistel teemadel ning lasteombudsmani juurde on loodud nõuandev kogu, mis koondab alla 18-aastasi ühendavaid erinevaid laste- ja noorteorganisatsioonide esindajaid. Sellegipoolest puudub paljudel väiksematel osaluskogudel arusaam enda tegevusest ja legitiimsusest. "Laste osaluse toetamine ja kaasamine koolis" on 2014. aastal läbi viidud uuring, kus 66% vastanutest kinnitas, et peab väga või üpris oluliseks, et õpilastelt küsitakse arvamust koolielu korraldamise kohta. Küsitluses kinnitas ainult 33% vastanutest, et kool on neid kaasanud koolielu korraldamisesse, samas kui 75% soovib antud teemadel kaasa rääkida. 2014. aastal ilmunud „Aktiivse valimisea langetamise mõjude analüüs: eelhindamine" toetas ENLi ettepanekut valimisea langetamiseks kohalikel valimistel, mis viidi Riigikogu poolt ellu 6. mail 2015. Analüüs esitas ka ettepanekud, kuidas riik saab ette valmistuda valimisea langetamiseks avalikus halduses, haridussüsteemis ja kodanikuühiskonnas.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena kõikides maakondades ja ligi kolmandikes omavalitsustes tegutsevaid osaluskogusid ning valimisea langetamisega kaasnenud noorte suuremat kaasatust ühiskonna kujundamisesse.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena osaluskogude tegevuse kõikuvat kvaliteeti; noorte vähest sisulist kaasamist otsustusprotsessidesse ning vähest osalus- ja valimisharjumust noorte seas. Lisaks saab nõrkusena välja tuua vajakajäämisi noorte kodanikuhariduses ja puudulikku kaardistust venekeelsete noorteühingute osas.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Noorte osalemine neid puudutavate otsuste tegemises peab olema läbiv põhimõte kõigil tasanditel, ükskõik kas otsus tehakse kooli või noortekeskuse, kohaliku omavalitsuse, maakonna, riigi või Euroopa Liidu tasandil.
2. Selleks et noorest saaks aktiivne kodanik, peab tal olema juba varases eas võimalus enda elu puudutavaid otsuseid sobivas vormis mõjutada ning saada sellest tulemuslikke osaluskogemusi. Muuhulgas on selleks oluline panustada osaluskogude ja koolidemokraatia arengusse.
3. Noori tuleb kaasata noore vajadustele ja huvidele vastavalt. Osalusvõimalused tuleb teha hõlpsamini kättesaadavaks, kohalikuks ja noortele huvipakkuvaks.
4. Igas kohalikus omavalitsuses peab olema vastutava ametniku üheks tööülesandeks toetada osaluskogude tegevust ja kontrollida nende tegevuse eesmärgipärasust. Omavalitsused peavad tagama vastutava ametniku pädevuse läbi erialaste koolituste.
5. Tuleb suurendada osaluskogude rolli noorsootöö korraldamisel kohalikes omavalitsuses.
6. Tuleb seadustada kohustus kaasata noori neid puudutavate otsuste tegemisse nii riigi, kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil. Riigi tasandil tuleb moodustada valitsuse või HTM-i juures toimiv noorte esindajatest koosnev noortepoliitika ekspertkomisjon või noortepoliitika nõukogu, mille eesmärgiks on lõimitud noortepoliitika elluviimise toetamine ja hindamine. Kohalikul tasandil tuleb seadustada noorte osaluskogude kaasamise kohustus noori puudutavate otsuste tegemisel. Kaasamise viis ja meetod tuleb sätestada kohaliku omavalitsuse põhimääruses.
7. Noored peavad olema kaasatud omavalitsuse noorsootöö eelarve planeerimisse.
8. Tuleb luua püsiv tugisüsteem noorte osaluse soodustamiseks ja populariseerimiseks, kus noored saavad soovi korral informatsiooni osalemise erinevate vormide ja reaalsete võimaluste kohta ühelt internetileheküljelt, sh on leitav erinevate noorteorganisatsioonide tugiisikud ja ka head näited organisatsoonide töös.
9. Oluline on pöörata tähelepanu kaasamise ja osaluse praktilise poole arendamisele. Selleks kaasata poliitikuid ja spetsialiste ning tõsta noortejuhtide ning noorteorganisatsioonide teadlikkust ja võimekust. Vaja on täiustada ja levitada parimaid kaasamise praktikaid, sh

õppematerjalide loomise ning kaasaegsete, asjakohaste ja noorteühingute vajadusi arvestavate koolituste kaudu, võttes arvesse erinevaid noorte vanusegruppe.

10. Valimisea langetamisega peavad kaasnema ühiskondlikud muutused, mida on kirjeldatud dokumendis „ENLi seisukoht valimisea langetamisega kaasnevatest muudatustest": noorte valimisvalmidust tuleb suurendada ning neid peab motiveerima osalema valimistel läbi avaliku ruumi; koolides tuleb läbi kontrollmehhanismide rakendamise tagada poliitneutraalsus ning erimaailmavaadete apoliitiline tutvustamine; erakonnad peavad rohkem tõstatama noorte teemasid; tuleb arendada koolides antavat kodanikuharidust; vene- ja muukeelsetele koolidele ja noorte kogukonnale on vaja pöörata eraldi tähelepanu ning tuleb suurendada noorte soovi lõimuda ja saada osa Eesti ühiskonnast. Tuleb väärtustada igat indiviidi ja tema panust.
11. Noorteühingute, noorte katuseorganisatsioonide ja noortega tegelevate ühenduste poliitikas osalemist tuleb soodustada, muuhulgas parandades võimalusi liikmete kaasamiseks.
12. Seaduseelnõude väljatöötamisel tuleb arendada mõjuhindamist, analüüsides, mida seaduseelnõude rakendamine erinevatele sihtrühmadele, sealhulgas noortele, kaasa toob.
13. Tuleb laiendada lasteaedade ja algkoolide õppetegevuses praktilist osalemist õpetavaid meetodeid.
14. Luua võimalused kodukoha või riigi probleemidele lahenduste leidmiseks, korraldades noortele ideekonkursse, läbi mille soodustatakse ka üldist aktiivset osalemist ühiskonnaelus.

II NOORTEÜHINGUTE ARENG, RAHASTUS JA KOOSTÖÖ

2010. aastal rakendunud Noorsootöö Seadus defineerib noorteühingut kui mittetulundusühingut, mille liikmetest vähemalt kaks kolmandikku on noored ja mille eesmärgiks on noorsootöö korraldamine ning läbiviimine.

2014. aasta noorteühingute finantssuutlikkuse uuringu aruande järgi on noorteühingute peamised rahastusallikad lisaks liikmemaksudele toetused kohalikelt omavalitsustelt, kohalikest fondidest, toetused riiklikest fondidest, toetused riigieelarvest. Lisaks siseriiklikele fondidele saavad mitmed noorteühingud toetusi erinevatest Euroopa Liidu programmidest. Üleriigilise tegevusulatusega, noorsootööd korraldavad ja läbiviivad noorteühingud saavad tegevustoetust Haridus-ja Teadusministeeriumi kaudu noorteühingute aastatoetusena. Aastal 2015 jaotati noorteühingute aastatoetuse raames kokku ligi 500 000 eurot 17 noorteühingu vahel. Kohalikul tasandil tegutsevad ning väiksemad noorteühingud saavad rahastust omavalitsustelt, liikmemaksudelt ning fondide poolt eraldatavast toetusest.

Kõik noorteühingud pole teadlikud sellest, et info rahastusvõimaluste kohta on koondunud maakondlikesse arenduskeskustesse. Noorteühingute rahastamine on suures osas projektipõhine, mis omab mõju noorteühingute tegevusele, halduskorraldusele ja pikaajalisema arengu planeerimisele. Noorteühingute finantssuutlikkuse aruandest selgub, et noorteühingute teenitav omatulu moodustab ligikaudu 10% noorteühingu kõikidest tuludest, mis aga teeb noorteühingud liigselt sõltuvaks avalikust sektorist. Rahastamisel ei järgita alati Siseministeeriumi, PRAXISe ja EMSLi koostöös valminud rahastusjuhendit. Eestis kehtib Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 (edaspidi: Arengukava), mis muuhulgas toob tegevustena välja ka noorteühingute ja noortevolikogude jätkusuutliku arengu toetamise, noorteühingute aastatoetuse ja osaluskogude toetamise süsteemi arendamise ning ühingute liikmeskonna laiendamise toetamise noortejuhtide kaasamispädevuste tõstmise kaudu. Noorteühingute arengu toetamiseks on olemas nii noorteühingutele, kui ka laiemalt vabakonnale mõeldud koolitusi, nõustamisvõimalusi ja arenguprogramme. Mitmed noorteühendused kuuluvad rahvusvahelistesse võrgustikesse, kust saavad eelkõige sisulist tuge ning väiksemal määral ka rahalist tuge. Osalt suure ressursi suunamisele organisatsiooni igapäevategevustele, osalt oskuste puudumise tõttu, teevad noorteühendused vähe koostööd nii teiste noorteühingutega, kui ka partneritega teistest sektoritest.

Olulised tulevikutrendid, millega vabaühendused, sh noorteühingud, arvestama peavad, on avaliku sektori ressursside vähenemine, teenuste osatähtsuse kasv, vabaühenduste rolli suurenemine ja sektoritevahelise erisuse vähenemine. Lähtuvalt nendest ja Arengukavast on ENL koostöös Haridus- ja

Teadusministeeriumiga asunud 2014. aastal välja töötama muutuseid noorteühingute rahastamise tõhustamiseks.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena erinevate rahastusliikide olemasolu; valdkondlikus arengukavas tähelepanu pööramist noorteühingutele ning vabaühenduste huvi rahastuse, arengu ja koostöö parandamiseks.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena noorteühingute halba omatulu teenimise võimekust ning liialt suurt noorteühingute projektipõhisust, mis tingib noorteühingute pärsitud arengu. Lisaks puudub väiksematel noorteühingutel kindel tegevustoetuse süsteem.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Riigi tasandil peab noorteühingute rahastamine olema valdkondade üleselt lõimitud. Kohalikud omavalitsused peavad järgima ühtset süsteemi noorteühenduste ja osaluskogude rahastamisel.
2. Rahastamisel tuleb lähtuda Siseministeeriumi, EMSLi ja PRAXISe poolt välja töötanud Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist, sh toetada halduskoormuse vähendamiseks pikaajalisi põhitegevusi läbi tegevustoetuste, mitte läbi projektitoetuste.
3. KOVides toimuv rahastamine tuleb korraldada Ühenduste rahastamise juhendmaterjali alusel.
4. Riik peab tunnustama laia kandepinnaga ja Arengukava elluviivaid noorteühinguid ja noorteühingute katuseorganisatsioone kui enda strateegilisi partnereid, kuna noorteühingud viivad ellu noorsootööd, mis loovad Arengukava kohaselt palju võimalusi vajalike sotsiaalsete pädevuste omandamiseks. Läbi selle aitavad noorteühingud kaasa Arengukava üldeesmärgi täitmisele. Strateegilise partnerluse leping peab olema mitmeaastane.
5. Noorteühendustele jagatava iga-aastase riikliku tegevustoetuse summa peab olema vastavuses Arengukava elluviimiseks vajalike vahenditega, tagamaks tegevustoetust saavate ühingute võimekuse olla tugev partner valdkonnas.
6. EMSLi ja Praxise poolt koostatud Tulevikuraport toob välja ühe trendina avaliku sektori ressursside vähenemise, mistõttu on vaja panna fookus muude tuluallikate leidmisele. Oluline on toetada noorteühenduste ja nende katusorganisatsioonide võimekust alternatiivsete tuluallikate leidmiseks, tulubaasi mitmekesistamiseks ning sotsiaalse ettevõtlusega tegelemiseks.
7. Strateegiline partnerlus tuleb luua kohaliku omavalitsuse ning seal tegutsevate kohalikke eesmärke täitvate võimekate noorteühenduste – kohaliku osaluskogu ja noorteühingute - vahel. Lisaks tuleb luua enam võimalusi noorteühenduste arengu toetamiseks.

8. Noorteühingu aastatoetuse jagamist mõjutava riikliku noortepoliitika prioriteedid tuleb määratleda kuni Arengukava kehtivuse lõpuni, lähtuvalt Arengukava eesmärkidest.
9. Tänane aastatoetus tuleb kujundada strateegilise partneri tegevustoetuseks "Ühenduste rahastamise juhendmaterjalis" väljatoodud põhimõtete alusel.
10. Noorteühingute rahastamissüsteem peab võimaldama saada tegevustoetust ka noorteühendustel, kellel on vähem kui 500 liiget ning kes ei tegutse vähemalt 5 maakonnas.
11. Erinevates valiku- ja/või hindamiskomisjonides (sh riiklikes), kes hindavad noorteühingutele jagatavate toetuste taotlusi, peab olema vähemalt 2 noorteühingute esindajat, et tagada mitmekülgne noorte esindatus hindamiskomisjonis. Esindajad ei tohi olla huvide konfliktis.
12. Noorte esindajad peavad olema kaasatud noorteühingute rahastamisega seotud juhendmaterjalide, hindamiskriteeriumite ja tulemusindikaatorite ümberhindamisse ja koostamisse. Seda ka riiklike toetuste puhul.
13. Projektifondide tingimustes ei tohi välistada erakondade noortekogude taotlusi koolituste ja ühiskondlike kampaaniate jaoks ainult selle põhjendusega, et tegu on poliitiliste organisatsioonidega. Soovituslik on langetada otsus taotluste sisu järgi.
14. Peame vajalikuks, et iga noorteühingute projektitoetuste jagaja katab optimaalse protsendi üldkulusid (sh töötasukulusid). See aitab vähendada noorteühingute riske projektide teostamisel ning toetab noorteühingute võimekuse säilimist ja suurenemist, mis on üks "Ühenduste rahastamise juhendmaterjalis" väljatoodud rahastamise põhimõtteid.
15. Projektifondidesse tuleb luua tingimused, kus noorteühingute omafinantseering on täies mahus rahaliselt mõõdetava panusena või puudub noorteühingute omafinantseering üldse. Need tingimused tuleb kehtestada ainult juhul, kui need aitavad kaasa noorteühingu tegutsemisvõimekuse tõstmisele.
16. Ettepanek Riigikogule ja valitsusele suurendada vabaühenduste toetusprogrammide tõhusust ja mõju, et rahastamine oleks eesmärgipärasem ning vähem poliitiline – lõpetada katuseraha jagamine, reformida Hasartmängumaksu Nõukogu koostöös noorteühingute, teiste vabaühenduste ja erinevate riiklike asutustega.
17. Kõikide noorteühingutele avatud toetuste taotluste hindajatele tuleb teha enne hindamist koolitus hindamisest ja noorteühingute taustast, et tagada iga hindaja üldine teadlikkus valdkonnast. Pärast hindamisprotsessi tuleb teha hindajatele koosolek, kus koostatakse igale taotlusele seletuskiri ning tehakse ühised järeldused hindamisprotsessist. Seletuskiri peab lahti selgitama taotluse tugevused ja nõrkused ning põhjendama ära noorteühingule eraldatud summa.
18. Omavalitsusliidud peavad toetama kohalike omavalitsuspiiride üleseid noorteühinguid ja nende projekte.

19. Valla või linna eelarve tuleb koostada nii, et omavalitsuse eelarvest ühendustele makstavad toetused (v.a rahaliselt mõõdetavad panused) oleks selgelt eristatavad omavalitsuse hallatavate asutuste tegevuskuludest.
20. Noorte omaalgatuse soodustamine tuleb lisada kohalike omavalitsuste arengukavadesse ning seeläbi ka regulaarselt rahastada noorte omaalgatust enda kohalikus omavalitsuses.
21. Taotlustingimused noorte omaalgatusele tuleb hoida võimalikult lihtsad, et mitte pärssida noorte loovust, ettevõtlikkust ja tegutsemistahet. Sealhulgas tuleb luua ka mitteametlikel noortegruppidel võimalusi rahastuse saamiseks.
22. Linnaosadele ja osavaldadele tuleb anda sõltumatus noorteühingute ja noorte omaalgatuse rahastamise osas. Vastavalt lähimuspõhimõttele (otsused tuleb alati teha madalaimal võimalikul haldus- ja poliitilisel tasandil ning võimalikult lähedal kodanikele) saavad linnaosad ja osavallad toetada noorte kohalikku aktiivsust võimalikult efektiivselt.
23. Tuleb tagada osaluskogudele piisav rahastus nii riigi kui ka kohalike omavalitsuste tasandil, toetada struktuuride arendamist ja koostööd soodustavaid tegevusi. Kohaliku tasandi noortevolikogude tegevuse toetamise (sh rahalise) kohustus lasub eelkõige kohalikel omavalitsustel. Riigieelarvest eraldatav toetus peab katma maakondlike noortekogude tegevuskulud ja soodustama uute kohalike noortevolikogude teket, osaluskogude vahelist võrgustikutööd ning arendus- ja tugitegevusi.

III NOORTE TÖÖHÕIVE JA ETTEVÕTLIKKUS

Noorte tööhõive küsimus on alates 2007.–2008. aastal alanud majanduskriisist olnud kõrgendatud tähelepanu all, kuna noorte töötus on alates sellest ajast olnud enamasti kaks korda suurem kui keskmine töötus. Nimetatud probleem oli fookuses ka majanduskriisist välja kasvanud ja 2011. aastal alanud Euroopa võlakriisi ning 2013.–2014. aastal ilmnenud Euroopa majanduskasvu stagnatsiooni ajal.

Noorte (15–24-aastaste) töötuse määr (st töötute osatähtsus tööjõus) Eestis oli 2014. aastal 15,0% (2013. aastal 18,7%) ning üldine töötuse määr 7,4% (2013. aastal 8,6%). Kuigi noorte tööpuudus vähenes mullu teiste vanuserühmadega võrreldes kiiremini, jäi see siiski üldisest töötuse määrast kaks korda kõrgemaks. Tööpuuduse vähenemist noorte seas soodustab muuhulgas noorte arvu kahanemine (kümne aastaga on selle vanuserühma arvukus kahanenud enam kui veerandi võrra). Hinnanguliselt oli töötuid ehk täieliku või osalise töövõimega noori, kes on tööta, kuid on valmis kohe tööle asuma ning otsib tööd, 2014. aastal 8000. 15–24-aastaste töötuse määra arvestatakse osatähtsusena vaid tööalaselt aktiivsetest noortest, kes on juba tööelu alustanud, st on hõivatud või töötud. Enamik noori selles eas siiski alles õpib ning nad ei ole veel tööalaselt aktiivsed. Seetõttu oli töötute osatähtsus kõikide noorte seas vaid 5,7%.

Kui vanemaealiste peamine probleem on tööturul püsimine ja konkurentsivõime säilitamine, siis noortel tuleb hakkama saada tööturule sisenemisega, kus nende kahjuks räägib vähene töökogemus ning sageli ka puudulik haridus.

Eestis oli 2014. aastal 20–29-aastaste madalama haridusega noorte tööhõive määr 57% ja töötuse määr 19%, seega üle poole selles vanuses madalama haridusega noortest oli endale töökoha leidnud. Samas iga viies tööturul olev madalama haridusega noor alles otsis tööd, mida oli ligi kaks korda enam kui 20–29-aastaste noorte seas Eestis keskmiselt. Ligi kolmandik selles vanuses madalama haridusega noortest aga ei olnud tööturul aktiivsed.

Eesti majandus on kriisist mõnevõrra kiiremini taastunud kui paljudes teistes riikides, samas on süvenenud tööjõupuudus eelkõige madalama palgatasemega ametialadel, kus näiteks põhiharidus on piisav, et nõutavaid tööülesandeid täita. Eesti puhul on võimalik välja tuua, et ligi kümnendik madalama haridusega noortest on leidnud endale töökoha välismaal. Seetõttu on madalama haridusega noorte väljavoolavus kasvanud ning tekkinud on olukord, kus ei ole piisavalt tööjõudu madalama palgatasemega ametialadel.

Euroopa Elu-ja Töötingimuste Parandamise Fondi uurimuse kohaselt ei tööta ega õpi ligi kuuendik 15–29-aastastest Eestis elavatest noortest (Eurofound 2012). Neid nimetatakse NEET-noorteks (NEET – Not

in Education, Employment or Tranining). Absoluutarvudes hinnatuna on Eestis selliseid noori umbes 40 000. NEET-noorte definitsioon on ebatäpne ning ei osata konkreetselt selgitada palju neid on. Enim levinud arvamus ütleb, et tegemist on noortega, kellega keegi arvesta ning kes kuskil ei osale.

2013. aasta aprillis võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu soovituse luua noortegarantii kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides. Noortegarantii eesmärk on tagada, et alla 25-aastased noored saaksid hiljemalt nelja kuu möödudes töötuks jäämisest või formaalharidusest lahkumisest kvaliteetse töö-, haridustee jätkamise või koolituspakkumise. Noortegarantii rakendamise käigus on alustatud 2015. aastast meetme „Minu esimene töökoht" rakendamist. Meetme käigus makstakse tööandjale palgatoetust ja hüvitatakse koolituskulu erialase hariduseta ja vähese töökogemusega noore tööleaitamiseks. Teenuse sihtrühmaks on 17-29aastased noored, kellel puudub erialane haridus (on alg-, põhi- või üldkeskharidus) ja kellel ei ole töökogemust või see on lühiajaline (on viimase kolme aasta jooksul töötanud vähem kui aasta või on kokku töötanud vähem kui kaks aastat) ning kes on Töötukassa abiga otsinud tööd järjest vähemalt neli kuud ega ole tööd leidnud. Tegutsevad ka mitmed noorte ettevõtlikkust arendavad programmid, nagu näiteks Entrum alates 2010. aastast.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevusena Noortegarantii rakendamist Eestis ja ettevõtlikkust arendavaid programme.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena NEET-noorte definitsiooni ähmasust ja sellest lähtuvalt ka selgelt määratlemata sihtgruppi; vähest karjääriinfo levikut noorte seas ning tööandjate vähest motivatsiooni noori palgata; vabatahtliku töö ebapiisavat tunnustamist ja koolides õpetatava formaalhariduse ning reaalsete tööturuvajaduste erinevus.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Riik, tööandjad ja kodanikuühendused peavad tegutsema formaalhariduse ja tööturu vahelise seose suurendamise nimel.
2. Eraldada noortele suunatud tööturuteenuste osutamine üldistest tööturuteenustest, luues eraldi struktuuri noortele, kui riskirühmale.
3. Tuleb luua töötav vabatahtlike tunnustamissüsteem, mida rakendavad ka tööandjad ja haridusasutused. Vastav tunnustamissüsteem peab olema kasutatav ka rahvusvaheliselt.
4. Tuleb aidata ja julgustada tööandjaid ning laiemat avalikkust hindama mitteformaalsete kogemuste väärtuslikkust.

5. Suurendada noorsootöö asutuste, koolide ja ettevõtete koostööd noorte tööturule sisenemiseks ja seal püsimiseks vajalike sotsiaalsete oskuste arendamisel. Pakkuda koostöös vaba- ja valikaineid.
6. ENL toetab praktikakohtade loomise motiveerimist riigi poolt (praktikakohtade loomine, noortele töökohtade loomine, mentorlusprogrammid, tööbörsidel osalemine jne).
7. Julgustada noori kasutama suveel töötamise võimalusi ja laiendada õpilasmalevate programmi.
8. Julgustada ja õpetada noortele, kuidas mitteformaalsetest kogemustest rohkem õppida, neid CV-s kajastada ja tööandjale atraktiivselt presenteerida.
9. Toetame töötute noorte abistamise meetme „Minu esimene töökoht" rakendamist, mille raames toetakse tööandjat kuni 29-aastase töökogemuseta noore tööle võtmisel palga- ja koolituskulude osalise hüvitamisega.
10. Toetame jätkuvat ennetustegevust noorte NEET olukorda sattumise vältimiseks.
11. Terviklik NEET-noorte ülesse leidmise süsteem tuleb välja töötada erinevate osapoole, ekspertide ja noorteühingute esindajate koostöös. Vaja on süsteemi, mis oleks tõhus, kuluefektiivne ja kodanikeühendusi kaasav.
12. Tähelepanu tuleb pöörata senisest enam noorte töötuse ennetamisele.
13. Informatsioon ja nõustamine ettevõtlusega alustamise võimalustest peab jõudma kõikidesse koolidesse, toetame ettevõtlus- ja karjääriõppe laiendamist.
14. ENL toetab hetkelkehtiva alaealiste töötamise regulatsiooni ülevaatamist ning vajadusel uuendamist.
15. Toetame koolides tehtavaid *service-learning* kursuseid. Kursuse sisu seisneb väljaspool kooli mõne reaalse probleemi lahendamises nt läbi vabatahtliku töö noorteühingus või läbi sotsiaalse ettevõtluse ning saadud praktilise kogemuse analüüsimises.

IV NOORTE TERVIS

Valdavalt on noored hea tervise aga kõrgema riskikäitumisega inimesed, kes ei mõtle enda tervise olukorrale mitmekümneaastases perspektiivis. Kõige enam noorte tervist mõjutavad tegurid on alkohol, tubakas, elustiili haigused (kehv toitumine, vähene liikumine) ning erinevad psühholoogilised aspektid. Noorte tervist mõjutavate tegurite vähendamiseks on vaja korraldada efektiivset ennetustööd.

2014. aastal oli 15-aastastest noortest esmakordselt alkoholi proovinud 13-aastaselt või nooremalt 49%. Samas vanusegrupis on rohkem kui pooled noored vähemalt ühe korra elus olnud purjus. Mitmete teadusuuringutega on leitud, et mida nooremas eas alkoholi tarbimist alustatakse, seda suurem on tõenäosus, et tulevikus alkoholi kuritarvitatakse või tekib sõltuvus. Varajast alkoholi proovimist on seostatud ka illegaalsete uimastite tarvitamisega; suurema õnnetuste ja vigastuste riskiga; halvema õppeedukuse ning kaitsmata vahekorra sagedasema esinemisega. Alkoholi tarvitamine teismelisena võib kahjustada kriitilise ja abstraktse mõtlemise, impulsi kontrolli ning planeerimisvõime arengut. 2011. aastal jõudis European Alcohol and Health Forum'i teadusgrupp teadusuuringute läbivaatamisel järeldusele, et alkoholi reklaamimine ja sponsorlus mõjutab noori alkoholi proovima nooremas eas ning suurendab nende noorte alkoholi tarbimist, kes on alkoholi juba proovinud.

Eesti kooliõpilased proovivad esimest korda tubakatooteid keskmiselt 12. aastaselt. 15. aastastest 60% on suitsu proovinud, neist 45% 13. aastaselt või varem. 8% 11.-15. aastastest suitsetab, neist 3,4% tarbib igapäevaselt tubakatooteid. Lisaks sellele, et tubaka tarvitamine on erinevate paikmetega vähi tekke ning südame ja veresoonkonna haiguste riskiteguriks, on leitud, et mida nooremas eas suitsetama hakatakse, seda kauem elu jooksul suitsetatakse ning seda rohkem tubakat igapäevaselt tarvitatakse.

Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel on krooniliste haiguste nagu südame- ja veresoonkonnahaigused ning diabeet olulisemateks riskifaktoriteks ülekaal ning vähene füüsiline aktiivsus. Neid riskitegureid on võimalik mõjutada juba lapsepõlvest värske ja tervisliku toidu ning sportimisvõimaluste kättesaadavaks tegemise kaudu. Tervise Arengu Instituudi Eesti koolinoorte toitumisharjumuste statistika kohaselt suurenes rasvunud (KMI üle 30) noorte osakaal perioodil 2006.-2010. enam kui kaks korda, moodustades 2010. aastaks ca 17% poistest ja 11% tüdrukutest (vanuserühmas 11-15 a). Uuringust selgus, et peamiseks põhjuseks on valed toitumisharjumused. Näiteks Emori andmetel kulutasid 2004. aastal 6–14 aastased lapsed taskuraha kokku ligikaudu 20 miljonit eurot, millest suurem osa kulus karastusjookide, maiustuste ja kartulikrõpsude peale.

WHO kirjeldab vaimset tervist kui heaoluseisundit, milles inimene realiseerib oma võimeid, tuleb toime igapäevase elu pingetega, suudab töötada tootlikult ja tulemusrikkalt ning on võimeline andma oma panuse ühiskonna heaks. Vaimse tervise probleemideks on näiteks depressioon, ärevushäired,

bipolaarne häire ja skisofreenia. Eesti noored ei oska vaimse tervise probleeme hinnata ega teadvusta nende olemasolu. Erinevate uurimuste põhjal umbes 2-4% noorematest kui 12-aastastest lastest ja 4-8% noorukitest on kogenud depressiooni või mõningaid depressiooni sümptomeid. Vanuses 18 aastat on enam kui 20% olnud depressioonis. 2006. aastal meeldis väga koolis käia vaid 15%-le 11-aastastest, 6%-le 13-aastastest ja 6%-le 15-aastastest lastest. Kooliga rahulolu mõjutab kindlasti koolikiusamine, millel võivad mõnikord olla väga traagilised tagajärjed.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevusena Terve Eesti Sihtasutuse poolt koostatud juhendmaterjali alkoholi käitlemisest noorteühingutele.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena kõrget alkoholi ja suitsetamisega kokku puutunud noorte arvu; alkoholi liiga lihtsat kättesaadavust ja alkoholireklaami paljusust ning vaimse tervise probleemide suurenemist noorte seas.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. ENL toetab efektiivse ning tõenduspõhise alkoholipoliitika väljatöötamist ning rakendamist, mis aitaks vähendada alkoholi tarvitamist noorte hulgas ning sellest tulenevaid kahjusid.
2. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata narkootiliste ja psühhotroopsete ainete, alkoholi ja tubakatoodete tarbimise vastasele selgitus- ja teavitustööle.
3. Riik tagab noorte tervist käsitlevate töögruppide juures noorte esindajate kaasamise, et kindlustada noorte prioriteetide realiseerimine riskikäitumise, tervislike eluviiside ja teiste terviseprobleemide käsitlemisel.
4. Alkohol ei tohi olla osa noortele suunatud üritustest. Üritustel, kuhu on kaasatud alaealised, peaks olema alkohoolsete jookide müük ja pakkumine keelatud.
5. Alkoholi jõudmist noorteni peab piirama. Toetame alkoholipoliitika ülevaatamist nii avalikus ruumis, televisioonis kui ka internetis.
6. Tuleb vähendada alkoholi- ja tubakatoodete ning narkootiliste- ja psühhotroopsete ainete kättesaadavust noortele ning suurendada alkoholi- ja tubakatoodete ning narkootiliste- ja psühhotroopsete ainete vastast ennetustööd noorte seas.
7. Kange alkoholi müümine alla 21-aastastele peab olema keelatud.
8. ENL toetab efektiivse ning tõenduspõhise uimastipoliitika väljatöötamist ning rakendamist, mis aitaks vähendada uimasti tarvitamist noorte hulgas ning sellest tulenevaid kahjusid.
9. ENL toetab efektiivse ning tõenduspõhise tubakapoliitika väljatöötamist ning rakendamist, mis aitaks vähendada tubakatoodete tarvitamist noorte hulgas ning sellest tulenevaid kahjusid.
10. Tubakatoodete hind peab elatustasemest kiiremini tõusma.

11. ENL ei poolda narkootiliste ainete legaliseerimist.
12. Noortele vajalik psühholoogiline teave ja nõustamine peab olema kättesaadav sellel ajal, kohas ning viisil, et see vastaks kasutaja vajadustele tema erinevates eluetappides esile kerkivatele probleemidele. Selleks tuleb tagada erinevate osapoolte pakutavate teenuste ja võimaluste omavaheline seotus. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata noorte vaimse tervisega seotud probleemidele. Igal noorel peab olema võimalus saada kergesti kättesaadavat, anonüümset, neutraalset ja koolist sõltumatut psühholoogilist nõustamist.
13. Tuleb tõhustada ja pidevalt ajakohastada noorte seksuaaltervise alast teavet, sh informatsiooni, mis puudutab soolist identiteeti ja seksuaalset orientatsiooni, kasutades selleks nii kooli kui ka mitteformaalse õppe keskkonda.
14. Seksuaalse enesemääramise alampiir täiskasvanu ja alaealise vahel peab olema 16.
15. Tuleb tähelepanu pöörata tervisliku toitumise ja tervislike eluviisidega seonduvate hoiakute propageerimisele ning teavitus- ja selgitustööle.
16. Noortele pakutav koolitoit peab olema mitmekesine, tervislik, maitsev ja eridieeti võimaldav. ENL toetab tervislike toiduainete müüki koolikohvikutes.
17. ENL julgustab noorte iidoleid ja liidreid olema oma tervisekäitumisega noortele eeskujuks.
18. Energiajoogireklaami jõudmist noorteni peab piirama, sh tuleb piirata energiajoogi kaudset reklaami, mis propageerib ühel või teisel moel energiajoogi tarbimise kultuuri.
19. Ennetamaks sõltuvust ja ohtlikku käitumist toetame positiivsete vabaajategevuste pakkumist, sh huvitegevust ja noorteühenduste tööd.
20. Luua taristu, mis tagab kõigile noortele võrdsed võimalused ja ligipääsu tegelemaks nende soovidele vastavate füüsiliste tegevustega.
21. Koolikiusamine on probleem ühiskonnas, millega peab riiklikul tasandil tegelema. Koolikiusamist vähendavaid programme peab toetama, lastevanemate- ja õpetajate teadlikkust tuleb tõsta, sh teadlikust enam haavatavatest gruppidest ja pöörata neile tähelepanu, ning kiusamise põhjused tuleb välja selgitada ja ära lahendada.
22. Riik peaks tagama efektiivsema laste seksuaalse väärkohtlemise ennetuse, efektiivsema väärkohtlejate käsitluse ning paremad väärkoheldud laste rehabilitatsioonivõimalused.

V KVALITEETNE NOORSOOTÖÖ

Kehtiva Noorsootöö Seaduse järgi on noorsootöö tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgseks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda. Seadusega on defineeritud noorteühingud ja osaluskogud ning Eestis kehtib riiklik Noortevaldkonna arengukava aastateks 2014-2020, mille üheks fookuseks on kvaliteetne noortepoliitika ning noorsootöö. Eesti noortel on mitmekülgsed võimalused saamaks osa noorsootööst – seda näiteks läbi ulatusliku avatud noortekeskuste võrgustiku, osaledes huvikoolides või läbi mitteformaalse õppe noorteühingutes. Samas on piirkondlikult suured erinevused noorsootöö kättesaadavuse osas. Igas omavalitsuses ei ole noorsootöötajat ega ka kirjalikke noorsootöö tegevuskavasid. Nõrk on ka mitteformaalse hariduse sidusus ning sellega arvestamine nii formaalhariduses kui ka näiteks tööellu astudes.

Noorsootöö arendamiseks on loodud noorsootöö kvaliteedi hindamismudel. 73 KOVi on oma noorsootöö kvaliteeti hinnanud ning peamiste nõrkustena toodi välja nõrka noorte vajaduste, huvide ja rahulolu uurimist, vähest noorte kaasamist otsustetegemise protsessi ning noorsootöö kõikuvat taset KOVides. Tugevustena toodi välja mitmekülgsed võimalused noorsootöös osalemiseks, kodanikualgatuse soodustamist ning mitmekülgset tuge ennetustegevuses ning probleemidega toimetulekul. Aastal 1992 alustati noorsootöötajate koolitamist keskeriharidust andva õppekava alusel, alates 2002/2003 õppeaastast koolitatakse noorsootöötajaid rakenduskõrgharidusõppes ning alates 2015/2016 õppeaastast on võimalik noorsootööd õppida ka magistriõppes. Noorsootöötajaks saab õppida nii Tallinna Ülikoolis kui ka Tartu Ülikooli Narva kolledžis. Ajakohastatud on ka riiklikku noorsootöötaja kutsestandardit. Kokku on kehtiva kutsetunnistusega noorsootöötajaid 2015. aasta juunikuu seisuga 79, laagrikasvataja osakutse saanuid on juba üle 2000.

Arenguvajadus, mille poole püüdleb ka noortevaldkonna arengukava, on mitteformaalse ja formaalse hariduse koostöö parandamine ning mitteformaalse õppe tunnustamine. Noortevaldkonna arengukavaga tehakse pingutusi ka noorte soovide ja rahulolu väljaselgitamise parandamisse ning nende kaasamisele otsustusprotsessidesse. Noorsootöö peab käima ajaga kaasas ning seetõttu on üheks uue perioodi väljakutseks ka nutika noorsootöö olemuse väljatöötamine ning rakenduse leidmine. Oluline on ka noorsootöös pidada sammu rahvusvaheliste arengutega. Rahvusvahelise koostöö ja parimate praktikate vahetamise heaks näiteks on ENLi aktiivne osalus Euroopa Noortefoorumis.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena riikliku Noortevaldkonna Arengukava eksisteerimist aastateks 2014-2020 ning mitmeid Eesti noorte olemasolevaid ja üha suurenevaid võimalusi saada osa noorsootööst.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena piirkondlikke suuri erinevusi noorsootöö kättesaadavuse osas ning mitteformaalse hariduse vähest tunnustatust.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Noorsootöö läbiviimine ja selles osalemine peab olema võimaldatud kõikidele noortele, olenemata nende rahvusest, rassist, nahavärvusest, soost, päritolust, seksuaalsest identiteedist, puudest, usutunnistusest, poliitilistest või muudest veendumustest, samuti varalisest ja sotsiaalsest seisundist või muudest asjaoludest.
2. Kõigil noortel peab olema võimalus osaleda noorsootöös nii kohalikult, riiklikul, kui ka rahvusvahelisel tasandil.
3. Noorsootöö korraldamisel tuleb uurida ja arvestada noorte vajadusi.
4. Kõik noortejuhid ja noorsootöötajad peavad olema vajadustele vastava ettevalmistusega ning sobima noortega töötama.
5. Tuleb suurendada omavalitsustevahelist koostööd noorsootöö korraldamisel
6. Noorsootöös tuleb igati toetada ja julgustada noorte omaalgatust suurendades aktiivselt osalevate noorte hulka.
7. Noorsootöö planeerimine ja arendamine peab olema valdkondade ülene, et tõhustada koostööd ja vähendada dubleerimist.
8. Transpordikorraldusel[1] on oluline arvestada noorte vajadustega ning tagada kõigile noortele võimalused pärast koolipäeva huvitegevuses osaleda. Transpordikorraldusele tuleb tähelepanu pöörata eelkõige maakohtades ja lähtuvalt erivajadustega inimeste huvidest.
9. Noorte osalus noorsootöö korraldamises peab suurenema. Noori tuleb toetada noorsootöö korraldamisel ning vajadusel tagada koolitusvõimalused noorsootöö korraldamisega tegelevatele aktiivsetele noortele.
10. Ministeeriumid peavad tooma oma valdkondlikes arengukavades eraldi välja noortele suunatud tegevused ning arengukavadest tulenevad mõjud noortele.
11. Toetame nutika noorsootöö kontseptsiooni loomist ning infotehnoloogiliste võimaluste kasutamist töös noortega, sh noorteühendustes.
12. ENL toetab rahvusvahelist noorsootööalast koostööd noorteühingute, noorsootööasutuste ning teiste noortega tegelevate organisatsioonide vahel.

[1] Infrastruktuur, ühistransport jms teenused

VI NOORTE TEAVITAMINE JA NÕUSTAMINE

Noorteinfo eesmärk on suurendada noortele kättesaadavate valikuvõimaluste hulka, pakkudes avalikust elust otsest või kaudset teavet ja võimaldades noortel lihtsamini teha iseseisvaid otsuseid oma elu korraldamisel.

Rajaleidja teavitamis- ja nõustamiskeskused pakuvad noortele noorte- ja karjääriinfo ning nõustamise teenust. See tähendab, et noortel on võimalik saada informatsiooni vaba aja võimaluste, tervise, õiguste, kultuuri, osaluse, tööturu, karjääri, hariduse jms kohta ning samuti erinevat tüüpi nõustamist. Igas maakonnas tegutseb vähemalt üks teavitamis- ja nõustamiskeskus, mis saab Haridus- ja Teadusministeeriumi juhtimisel ja maavalitsuse vahendusel riigieelarvelist toetust. ENTK andmetel tegutseb Eestis 75 piirkondliku noorte teavitamis- ja nõustamiskeskust.[2]

Praegu korraldab maavalitsuste vahendusel teavitamis- ja nõustamiskeskuste noorteinfo vahendamist Eesti Noorsootöö Keskus, mis kuulub ka Euroopa Noorte Info ja Nõustamise Agentuuri ERYICA ning on juhtivaks partneriks noorteinfo teenuse ja võrgustiku arendamisel Eestis. Tähtsaks komponendiks noorteinfo valdkonna suunamisel on ka noorteinfo spetsialistide koostöövõrgustiku arendamine ja toetamine. Alates 2009. aasta algusest tegeleb Eesti Noorsootöö Keskuse rahalisel toetusel teavitamis- ja nõustamiskeskuste karjääriinfo ja nõustamise valdkonna koordineerimisega peamiselt SA Innove Karjääriteenuste Arenduskeskus (Rajaleidja). Üheks olulisemateks noorteinfo vahendamise lüliks lisaks maakondlikele teavitamis- ja nõustamiskeskustele on riigi toetusel loodud ja arendatav ning Eesti Euroopa Liikumise juhitav noorteinfo portaal www.noorteportaal.ee ning erinevad infomessid, millest kõige suuremahulisem on Eesti Noorsootöö Keskuse poolt korraldatav Teeviit.

Karjääriõpetus on hetkel valikaine, mis loob olukorra, kus paljudes Eesti koolides jääb oluline karjääriinfo ja karjäärivõimaluste pakkumine ära. Karjääriõpetuse üheks nurgakiviks on just noorte erinevate võimaluste tutvustamine koolis käimise ajal ning hiljem tööturule sisenedes.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevusena maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste olemasolu.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena noorteinfo vähest jõudmist kooliseinte vahele ja noorteinfo levitamisel karjääriõpetuse õpetajate ning huvijuhtide vähest rolli.

[2] http://www.entk.ee/sites/default/files/Infoarendajad%20ja%20infopunktid_2.pdf

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Noorteinfo ja nõustamine peavad olema kättesaadavad kõigile noortele olenemata elupiirkonnast. Noorteinfo ja nõustamine tuleb viia noortele võimalikult lähedale, nt koolidesse, noortekeskustesse või veebikeskkonda. Pakutav teave ja nõustamine peavad vastama kasutaja vajadustele.
2. Noortele sobiliku info pakkumiseks ja noorteni jõudmiseks tuleb noortelt nende vajadusi uurida ja teha suuremat koostööd noorteühingutega ning teiste noortevaldkonna asutustega.
3. Arendada ühtset üle-eestilist noorteportaali, et tagada selle asjakohasus ja noorte huvitatus.
4. Kasutusele tuleb võtta erinevaid innovaatilisi lahendusi, nagu uudiskirjade ja infovoo personaliseerimine (nt kasutaja elupiirkonna, vanuse, huvide jt näitajate järgi), mis teeb kõige tõenäolisemalt kasuliku info kiiremini ja lihtsamini kättesaadavaks. Senisest enam tuleb keskenduda mitmekesiste ja noortepäraste kanalite kasutamisele info edastamisel.
5. Investeerida tuleb noorte infootsingu- ja analüüsioskuste arendamisse. Koolid peavad pöörama rohkem tähelepanu 21. sajandi oskuste edendamisesse.
6. ENL toetab noortelt-noortele lähenemiste rakendamist.
7. Rohkem tuleb edastada venekeelset infot noorte õigustest, neile mõeldud toetustest, õppimis- ja töötamisvõimalustest, noortealgatustest jms. Selleks pöörata tähelepanu ka maakohtades ja keskustest väljaspool elavatele noortele võimaluste loomisele.
8. Karjääriõpetuse ja -nõustamise kättesaadavust üldhariduskoolides ning kutseõppeasutustes tuleb suurendada. Põhikoolis ja gümnaasiumis peab karjääriõpetus olema kohustuslik, sisaldades endas ka praktikad (s.h vaatluspraktikaid).
9. ENL toetab töö- ja tudengivarjupäevade jätkamist ja propageerimist noorte seas.
10. ENL toetab info-ja nõustamiskestuste ja koolide vahelist koostööd.

VII NOORTE SOTSIAALSED GARANTIID

Noorte sotsiaalsete garantiide all mõistetakse riigipoolset tuge noorte arendamiseks, toetamiseks ja kaitseks. Riigi kohus on luua noortele kõik võimalused selleks, et neist saaksid täisväärtuslikud riigikodanikud, kes suudavad tulevikus riigi kulutatud ressursid tagasi teenida. Sotsiaalsete garantiide alla kuuluvad toetused, hariduse kättesaadavus, spordi toetamine, huviharidus, arstiabi kättesaadavus jne.

Sotsiaalsete garantiide alla kuulub ka lapsetoetus, mis on 2016. aastast esimese ja teise lapse pealt 50 eurot kuus ning alates kolmandast lapsest 100 eurot. Töötuks jäänud noore toetus, kui ta ei ole sellele eelneval perioodil käinud tööl ja tööst endast sõltumatutel põhjustel ilma jäänud, on 124, 31 eurot. Ühistranspordi soodustused erinevad noortele omavalitsuseti, näiteks on ühistranspordi kasutamine Tallinnas kuni 19. aastastele tasuta. Samuti on Eestis tasuta kuni 19. aastase noore hambaraviteenus; kõrgharidus ning koolitoit. Lisaks on õppuritele riigi poolt ja erinevate organisatsioonide poolt loodud stipendiume nende õpingute ja elu toetamiseks, sh riiklikud stipendiumid ning vajaduspõhised toetused.

Tööealiseks saava noore jaoks on oluline töö leidmine ja selle leidmata jäämise korral enda ülalpidamine olukorras, kus reaalne sissetulek puudub. Eluaseme leidmine ja iseseisvale elule suundumiseks on Kredex loonud eluaseme käenduse programmi. Eluasemelaenu käendus on mõeldud inimestele, kes soovivad võtta laenu uue eluaseme ostmiseks või olemasoleva renoveerimiseks ning vähendada oma esmase sissemakse kohustust. Alates jaanuarist 2013 on KredExi käendust kasutanud 1694 noort.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena mitmete toetuste tõusu ja tasuta teenuste hulga kasvu (näiteks kõrgharidus, koolitoit, KredExi eluasemelaenu käendus ja tasuta ühistransport).

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena tasuta ühistranspordi erinevust omavalitsuseti; täisealise noore hambaravi kindlustuse puudumist ning puudulikku ülikoolide toestussüsteemi, mis ei taga üliõpilasele toimetulekut ilma tööl käimise või perekonna rahalise toeta.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Üliõpilastele ja kutseõppeasutuste õpilastele ette nähtud sotsiaalsed garantiid, nii otseste rahaliste toetuste kui ka õppuritele pakutavate teenuste näol, peavad garanteerima üliõpilase majandusliku toimetuleku õpingute ajal. Toetused peavad tagama piisava sissetuleku, et katta (üli)õpilaste õppimis- ja elamiskulud.

2. Riik peab andma omavalitsustele vahendid selleks, et KOVid saaksid tagada kõigile lastele lasteaiakoha. Alternatiivse lapsehoiutoetuse toetuse maksmise võimalus peab olemas olema kõikides Eesti omavalitsustes ning riik peab tagama selleks omavalitsustele vahendeid.
3. Õppeasutused peavad tagama ühiselamukoha igale õppurile, kes seda vajab ning riik peab selleks vajadusel eraldama täiendavat toetust õppeasutustele.
4. Kohalikud omavalitsused peavad tagama noortele tasuta koolilõuna ka gümnaasiumiastmes.
5. Toetada noorte iseseisva elu alustamist omavalitsuste poolt munitsipaalelamupindade võimaldamisega majanduslikult vähekindlustatud noortele.
6. Hambaravihüvitis peab laienema ka pärast 19. eluaastat gümnaasiumis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis õppivale noorele.
7. Noorsootöö ja noore mitmekülgse arengu soodustamiseks peab riik tagama igale noorele võimaluse osaleda vähemalt ühe huviringi töös.
8. Omavalitsused peaksid arendama noorte osalusel sportimisvõimalusi, vajadusel teha seda koostöös teiste omavalitsustega.
9. Toetada ennetusprogramme noorte NEET olukorda sattumise vältimiseks.
10. Anda NEET-noortele võimalus osaleda koolitustel, tõstmaks nende motivatsiooni ja tagasisuundumist haridusse või tööturule. Arendada noorte info-otsimise ja arvuti kasutamist oskuseid.
11. Arvestada transpordivahendite graafikute koostamisel noorte vajadustega.
12. Ühtlustada ühistranspordisüsteem kohalikes omavalitsustes noortele.

VIII ERINOORSOOTÖÖ

Erinoorsootöö on riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumisega noortele arengueelduste loomine noorte võimete ja oskuste aktiviseerimise ning motivatsiooni suurendamise kaudu. Erinoorsootöö meetmete hulgas on noorte õigusrikkumiste, korduvrikkumiste ennetamisele suunatud programmide ja projektide arendamine ja rakendamine. Tähtsad erinoorsootöö meetmed on sõltuvus- ja teiste riskikäitumist soodustavate ainete tarbimise ennetamine ja probleemkäitumise põhjuste-alase teadlikkuse tõstmine ning sekkumismehhanismide kavandamine ja rakendamine.

Alaealise mõjutusvahendite seaduse (1998) tähenduses on alaealine 7–17 aasta vanune isik. Peamisteks alaealistega tehtava kriminaalennetusliku töö koordineerijaks ja teostajaks on alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel moodustatud maakondade ja kohalike omavalitsuste alaealiste komisjonid. Alaealiste komisjonid lähtuvad oma töös eesmärgist, et alaealist ei karistata, vaid üritatakse suunata õigele ja seaduskuulekale teele. Kui 1999. aastal oli Eestis kokku 34 komisjoni (15 maakondlikku ja 19 kohaliku omavalitsuse komisjoni), siis 2014. aasta 1. jaanuari seisuga on Eestis kokku 68 komisjoni (15 maakondlikku, 53 kohaliku omavalitsuse komisjoni ning 8 Tallinna linnaosavalitsuste moodustatud komisjoni). Kuues maakonnas (Hiiumaal, Läänemaal, Lääne-Virumaal, Põlvamaal, Saaremaal ning Võrumaal) ei ole kohalike omavalitsuste komisjone moodustatud. Riigi poolt soodustatakse kohalike komisjonide teket ja toetatakse nende tegevust, kuna vastav ennetustöö on sedavõrd efektiivsem, kuivõrd lähemal noorele seda tehakse. Alaealiste komisjonide tööd koordineerib ja rahastab Eesti Noorsootöö Keskus. Alaealiste komisjoni suunatud noorte arv on viimastel aastatel järjest vähenenud – kui näiteks 2009. aastal suunati EHISe andmetel alaealiste komisjoni 2714 noort, siis 2011. aastal suunati 2141 ning 2012. aastal 2029 noort. Erinoorsootöö valdkonna heaks näiteks on koostööprojekt "Ühised Noored", kus eakaaslastelt õppimise kaudu otsitakse lahendusi laste ja noorte korduvõigusrikkumiste vähendamiseks ning sotsiaalmajanduslikest teguritest tulenevate riskiolude maandamiseks, peamiselt ennetustööks.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevusena alaealiste komisjonide arvu kasvamist.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena jätkuvalt kõrget alaealiste komisjoni suunatud noorte arvu ning olukorda, kus täisealiseks saanud noored ei saa osa erinoorsootöö teenustest ning erinoorsootöö kohase info puudulikku kättesaadavust.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. ENL julgustab ja toetab noorteühendusi oma tegevustesse senisest enam kaasama riskikäitumisega noori.
2. Tuleb luua tugisüsteeme koolist väljalangemise ohus olevatele noortele ja riskikäitumisega noorte vanematele.
3. Erinevate riskikäitumiste ennetamist tuleb alustada juba lasteaias.
4. Toetame noorsootööga, sh erinoorsootööga, tegelevate spetsialistide koolitamist, tugeva ning toimiva võrgustiku loomist ning hetkel toimiva alaealiste komisjonide süsteemi parandamist.
5. Lisaks sotsiaalpedagoogide ja psühholoogide olemasolule tuleks ka õpetajate erinoorsootöö täiendõpe muuta kohustuslikuks ning laiemalt kasutusele võtta usaldusisikute süsteem.
6. Koostöövõrgustike arendamise kaudu tuleb tõhustada riskikäitumise ennetustööd, varast märkamist ning kohest sekkumist.
7. Kõigile noortele tuleb tagada tema huvidele vastav kvaliteetne huviharidus.
8. Psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus peab olema usaldusväärne ja kättesaadav igale noorele.
9. Tagada erinoorsootöö läbiviimiseks vajalikud vahendid (sh infrastruktuuri olemasolu).
10. ENL toetab senisest enam tähelepanu pööramist noorte turvakodude rajamisele.
11. Toetame tavakoolide juurde täiendavate võimaluste loomist eritingimusi vajavate laste õpetamiseks ja kasvatamiseks.

IX NOORTE MOBIILSUS

Haridusränne on Euroopa Liidus muutumas üha olulisemaks rändeliigiks töö- ja pererände kõrval, elavdades muuhulgas majandust, konkurentsivõimet ning riikidevahelisi suhteid. Õpikogemus teises kultuurikeskkonnas annab noorele lisaoskused ja -pädevused, mis aitavad teha enda jaoks teadlikke valikuid.

Võimalust omandada osa haridusest välimaal pakuvad näiteks organisatsioonid Erasmus ja YFU, lisaks on ülikoolid loonud võimalusi omandada osa õpitavast erialast välismaal. Lisaks on välja töötatud toetusprogramm DoRa, mida rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist ning mille kaudu toetatakse eelkõige magistri- ja doktoriõppe tudengeid, kellele on lihtsustatu ka elamisloa taotlemine. Euroopa tasemel pakub Euroopa Vabatahtlik Teenistus 17-30 aastastele noortele võimalust minna vabatahtlikuks välismaale. Erasmuse programmi kaudu käis 2005. aastal välismaal õppimas 511 õpilast, ent 2014. aastal oli osalejate arv kasvanud 1010 õpilaseni. YFU õpilasvahetuse kaudu läks 2007. aastal välismaale 144 õpilast, ent aastal 2015 oli see arv vähenenud 64 õpilaseni. YFU kaudu on Eestisse tulnud ca 300 vahetusõpilast. 2013. aastal õppis Statistikaameti andmetel Eestis 2229 välistudengit. Neist 76% olid pärit Euroopast, 2.2% Põhja-Ameerikast, 1.6% Lõuna-Ameerikast, 2.7% Aafrikast, 17.2% Aasiast ning 0.3% Austraaliast. Kõige enam oli välistudengeid pärit Soomest.

Suurimate probleemidena tuuakse muuhulgas välja vahetusperede vähesust Eestis, mis pidurdab otseselt õpilaste vastuvõtmist. Lisaks on keeruline Eesti hoidmine atraktiivse sihtriigina. Statistikaameti andmetel oli Eesti haridusrände osakaal kogurändest 2011. aastal 12% (sama protsent on ka Lätis ja Leedus). Populaarseimate sihtkohtade nagu Suurbritannia ja Prantsusmaa protsent on vastavalt 35% ja 32% ning Soomes 22%.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena noorte mobiilsust toetavate programmide ja stipendiumite info head kättesaadavust ja Eesti noorte head võõrkeelte oskust.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena rahvastiku negatiivset meelestatust sisserännanute suhtest, välismaal omandatud kogemuste ja hariduse mitte arvestamist õppeasutuste ja tööandjate poolt, õpirände ebapiisav finantsiline toetamine, vähest tähelepanu pööramist bakalaureuse tudengitele ning saatkondade puudumist kolmandatest riikidest.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. ENL peab väga oluliseks noorte takistusteta mobiilsuse võimalikkust nii Euroopas kui ka maailmas tervikuna.
2. Noortevahetuste, kultuuri- ja õpireiside ning vabatahtliku töö tegemise eesmärgil kavandatud reisid Euroopa Liidu välistesse riikidesse ei tohi takerduda viisadega seotud bürokraatliku asjaajamise tõttu. Eesti ja Euroopa Liit peavad tegema kõik endast oleneva, et viisanõuetest tulenevaid probleeme lahendada.
3. Välisriigis õppimise võimalus nii üld-, kutse- kui ka kõrgharidusastmes peab kujunema haridussüsteemi loomulikuks osaks ning igale õppurile kättesaadavaks võimaluseks. Olemasolevate stipendiumiprogrammide laiendamisega tuleb jätkata.
4. Noorte mobiilsuse soodustamise kõrval on oluline pöörata tähelepanu välismaise õppimis- ja töökogemuse kodumaal tunnustamisele, tööandjad ning haridusasutused peavad arvestama välismaal omandatud kogemust.
5. Eesti peab olema ligitõmbav ja sõbralik sihtriik, kus välismaalt tulnud noortesse suhtutakse positiivselt ja neile pakutakse erinevaid võimalusi, mis aitavad Eestisse edukalt sulanduda ja soovi korral siin enda elu üles ehitada.
6. Noortele tuleb luua paremad võimalused tegutseda vabatahtlikuna nii Euroopa Liidu siseselt, kui ka väljaspool Euroopa piire.
7. Välismaal vabatahtlikus teenistuses olemise ajal tuleb tagada inimestele ravikindlustus.
8. Erivajadustega noorte mobiilsuse suurendamiseks toetab ENL riigi tasandil erimärgituse loomist, mis annaks erivajadustega noortele infot välismaale siirdumise võimalustest vastavalt nende vajadustele.

X FORMAALNE JA MITTEFORMAALNE HARIDUS

Formaalhariduseks nimetatakse tasemeõppes (koolitundides, kutse- ja kõrghariduses) õpitavat. Mitteformaalne haridus on mingil viisil korrastatud ja eesmärgistatud õpiprotsess väljaspool formaalharidust (projektid, koolitused, huviringid, noorteühingute tegevus jne), kus õppijal on aktiivne roll ning ta osaleb vabatahtlikult. Informaalne haridus on õppimine, mis tuleneb igapäevastest tegevustest tööl, perekonna ringis või vabal ajal; ei ole struktureeritud ning enamasti on tegemist ette kavatsemata (või juhusliku) õppimisega.

Formaalset haridust on võimalik omandada algkoolist ülikoolini välja. Viimase viie aastaga on aga formaalset haridust omandavate noorte arv langenud. Viimase viie aastaga pole eriliselt muutunud nende 18–26-aastane isikute arv, kellel on põhiharidus või madalam haridus ja kes ei omanda tasemeharidust ega osale koolituses, olles 2010 11,5% ja 2014 11,6%. Noortevaldkonna Arengukava prognoosib aastaks 2020 selleks arvuks 9,5%. Samuti on kahanenud õppurite arv kõrghariduses, 2010/2011 ja 2014/2015 õppeaastal õppis kõrghariduses vastavalt 49 050 ja 36 068 inimest. Oluliselt on langenud ka kutseõppurite arv, mis 2009/2010 õppeaastal oli 24 311, kui 2014/2015 ainult 18 703 õppurit. Antud muutuse üheks põhjuseks on ka demograafilised näitajad, sh madalam sündivus. Pikka aega on probleemiks olnud ka pedagoogide palgatase. HTM on kinnitanud Eesti elukestva õppe strateegia 2020, mille üheks osaks on antud töötajate palgataseme tõstmine. 2015. aasta jaanuaris tõusis Statistikaameti andmetel esimest korda munitsipaalkoolide õpetajate keskmine brutopalk üle 1000€. Lisaks aitab antud strateegia kaasa paremate õpivõimaluste loomisele ning nende kättesaadavuse kõikidele vanusegruppidele.

Mitteformaalse haridusega tegelevad huvikoolid, noorteühendused ning kõik asutused ja organisatsioonid, mis tegutsevad noorsootöö valdkonnas ning loovad huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülgse arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise, võimalused huvihariduse erinevates valdkondades (näiteks muusika, sport, kunst). Huviharidusel on selles protsessis üha kasvav roll. Huviharidus on üks võimalustest toetada noore arengut kujundades noores teadmisi ja oskusi ettetulevate väljakutsete, valikute ja võimalustega positiivseks toimetulekuks. Huviharidus ei ole kohustuslik, kuid on üha enam mitmekülgse hariduse osaks, mistõttu on ka huvihariduse arendamine ning selle kättesaadavuse ja kvaliteedi toetamine oluline. Haridus-ja Teadusministeeriumi andmetel on Eestis 2015. aasta seisuga 144 munitsipaalalluvusega huvikooli ja 519 eraomandis olevat huvikooli. Kui 2010 osales huvikoolide tegevuses 16,9% noortest, siis 2014 oli selle osakaal 28,9%. Noorteühingutes osales 2009. aastal 7% noortest ning ka see näitaja on kasvamas. Noortelaagrites osales 2014. aastal kokku 27 915 ning malevates 4391 noort. Kuigi mitteformaalse hariduse populaarsus ning osatähtsus

on kasvanud on siiski probleemiks selle vähene kättesaadavus, kuna ei ole piisavalt kohti ning paljudel pole rahalisi ressursse, et neid endale lubada.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena Elukestva Õppe strateegiat; kõrghariduse erialade mitmekesisust ning mitteformaalse hariduse populaarsuse tõusu.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena mitteformaalse hariduse vähest kättesaadavust vähekindlustatud peredele; mitteformaalse hariduse ebaühtlane kättesaadavus regiooniti; kutsehariduse ebapopulaarsust ning pedagoogide ja hariduse tugiteenuse spetsialistide madalat palgataset.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Kvaliteetne formaalne ja mitteformaalne haridus peab olema kõigil tasemetel kättesaadav kõigile noortele.
2. Suurenema peab koostöö koolide, noorsootööasutuste ja erinevate noorteühingute vahel mitteformaalse hariduse pakkumisel.
3. Kindlustada igas õppeasutuses mitteformaalse hariduse eest vastutava inimese olemasolu, kes tegeleb partneritega koostöö arendamise ja õppuritele info vahendamisega.
4. Haridus peab muutuma senisest veelgi elulisemaks ja praktilisemaks. Ülikoolides peab suurenema praktika osatähtsus. Põhikoolides ja gümnaasiumides tuleb pakkuda rohkem erinevaid valikaineid ja eelkutseõppe võimalusi.
5. Luua võimalus läbida koolis valikkursus, mille käigus lahendatakse mõnda reaalset probleemi läbi vabatahtliku töö või sotsiaalse ettevõtluse (nn *service-learning*).
6. Toetame algatusi, mis arendavad noorte loovust ja iseseisvat mõtlemist.
7. Igale noorele peab olema tagatud koolipsühholoogi, sotsiaalpedagoogi ja karjäärinõustamise teenus.
8. Võimaldada vaesuses ning vaesusriskis noortele rahaliste takistusteta huvitegevuses osalemine.

XI VÕRDNE KOHTLEMINE

Võrdse kohtlemise all peetakse silmas mittediskrimineerimist ja võrdväärseid võimalusi kõigile inimestele olenemata rassist, soost, vanusest, rahvusest, seksuaalsest orientatsioonist või sooidentiteedist, puudest või erivajadusest, religioonist, tõekspidamistest või maailmavaatest, organisatsioonilisest kuuluvusest või muust tunnusest. Võrdne kohtlemine on oluline igas ühiskonnaelu valdkonnas ning see puudutab eranditult kõiki.

Eestis olemasoleva süsteemi tugevusteks on Eesti kuulumine ÜRO-sse ja sealsete inimõiguste deklaratsioonide kehtimine. Suur osa diskrimineerimise vorme on põhiseaduses juba erinevate õigusaktidega keelatud ning Eestis on kehtiv Võrdse Kohtlemise seadus, mis keelab diskrimineerimise ja sellele õhutamise. Vanuseline diskrimineerimine peab toimuma vaid põhjendatud vajadustel ning enne nende kehtestamist või muutmist tuleb põhjalikult kaaluda nende otstarbekust ning koostada vajalikud mõju-uuringuid. Eestis on vanuseliselt piiratud alkoholi ja tubaka ostmine ning mootorsõidukite juhtimine noorte enda tervise huvides. Samas pole kõik vanusepiirid seotud ametlikult täiskasvanuks saamisega, näiteks kriminaalvastutus, töölepingu alusel töötamise õigus või piiratud mootorsõiduki juhtimise õigus. Vanuseliselt on piiratud ka noorte kaasamine poliitikasse - eelkõige valimisiga, näiteks on kohalike omavalitsuste valimistel valimisõigus alates 16. eluaastast.

Statistikaameti andmetel on 2015. aasta seisuga Eestis võrdse kohtlemise süsteemi üheks nõrkuseks 29,9%-ni ulatuv sooline palgalõhe, mis on üheks Euroopa Liidu suurimaks ning mis on viimaste aastatega järjepidevalt suurenenud. World Gender Gap Report 2015 tulemuse järgi teenivad naised praegu nii palju palka kui mehed kümme aastat tagasi. Poliitilisel maastikul on täpselt pooltes riikides olnud riigipeaks naine ning keskmiselt on ministritest 18% naised. Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse indeks on Eestis 49.8 100-st, mis jääb Euroopa keskmisele alla kolme punktiga. Suurimad võrdõigusetuse tekitajad Eestis on palgalõhe, naiste vähene esindatus poliitikas ning ajajaotus koduste tööde tegemisel. Lisaks saab nõrkusena välja tuua, et kuigi seaduses on kirjas, et haridusasutused peavad õppesisu määramisel ja õppetöö korraldusel arvestama võrdse kohtlemise põhimõttega, ei rakendata seda meie õppekavas piisavalt laialdaselt ega viida kooskõlla hindamissüsteemiga. Diskrimineerimise ja tolerantsuse teemat ei selgitata üldhariduskoolides nii paljudes õppeainetes kui ette nähtud ning hindamissüsteem ei arvesta kõigi õpilaste võimete ja eripäradega. Näiteks õpilaste hindamine ainetes, mis nõuavad loovat lähenemist või füüsilisi võimeid, ei erine üldteadmisi nõudvatest ainetest.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena Eestis ratifitseeritud rahvusvahelisi inimõigusi käsitlevaid leppeid ning Eesti Vabariigi põhiseaduses võrdset kohtlemist sätestavaid paragrahve.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena palgalõhet; ühiskonnas levivat sallimatust ning hariduses vähe rakendatavat võrdse kohtlemise põhimõtet.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. ENL toetab võrdset kohtlemist kõikidel tasanditel. Riik peab töötama selle nimel, et vähendada diskrimineerimist ühiskonnas.
2. ENL on seisukohal, et kedagi ei tohi diskrimineerida tema seksuaalsest või soolisest identiteedist lähtuvalt. Oluline on tõsta noorte teadlikkust võrdse kohtlemise põhimõttest, nende õigustest olla võrdselt koheldud ning võimalustest abi saamiseks. Tuleb tegutseda selle nimel, et noored oleksid mõistvad, avatud ja sallivad ning et tagatud oleks kõikide, sh LGBT+, isikute õigus asutada perekonda ja saada seadusest tulenevalt võrdset kaitset.
3. Tähelepanu tuleb pöörata võrdse kohtlemise seaduste rakendamiseks vajalike ressursside ja lahendusteede leidmisele.
4. Oluline on pöörata tähelepanu üksteist austava ja võrdselt kohtleva mõtteviisi jätkuvale levikule koolides, sh koolikiusamise vähendamise kaudu. Tuleb pöörata erilist tähelepanu enam haavatavatele gruppidele ning tõsta ka haridustöötajate teadlikkust, et erinevates peremudelites kasvavaid lapsi ja noori koheldaks samamoodi nagu kõiki teisi ning et LGBT+ noored saaksid haridusasutustes neile vajalikku tuge.
5. ENL toetab kiusamist ennetavate programmide välja töötamist ja jõudmist kõikidesse koolidesse.
6. Inimesi ei tohi diskrimineerida maailmavaate ja erakondliku kuuluvuse põhjal. Erakondadesse ja nende noorteühendustesse kuulumine ning enda maailmavaate väljendamine on iga kodaniku põhiseaduslikud õigused.
7. Toetame töötasu määramisel lähtumist inimese erialastest pädevustest ning isikuomadustest, ENL taunib soolist palgalõhet.

XII ERIVAJADUSTEGA NOORED

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse seaduses on puue defineeritud kui inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel ehk tekitab tegevuspiirangu.

Nooremates vanuserühmades on tegevuspiiranguga mehi rohkem kui naisi, kõige suuremad erinevused on vanuses 20–24 aastat, kus 59% kõigist tegevuspiiranguga inimestest ja isegi 63% oluliste piirangutega inimestest on mehed. Alla 15-aastastest on olulisi tegevuspiiranguid 2%-l ja mõõdukaid piiranguid 4%-l. Euroopa riikide võrdlusest selgub, et Eestis pakutakse tegevuspiirangutega inimestele endiselt pigem mitteformaalset abi. Vajaduspõhist transporditoetust ametliku puudega inimestele korraldavad sotsiaalhoolekandeseaduse järgi kohalikud omavalitsused. Näiteks Tallinnas kasutas 2013. aastal invataksoteenust 1224 inimest ehk 4,9% Tallinna ametliku puudega inimestest. Liikumispuudega inimestest kasutas 2013. aastal seda teenust 16,9%.[3]

Erivajadustega noortele on loodud eeldused olla kaasatud otsustusportsessidesse, kui tal on enesel selleks soov. Eesti seadused ei diskrimineeri puuetega noori ja loovad neile võrdsed võimalused teistega. Loodud on mitmeid organisatsioone just erivajadustega noorte tarbeks. Paraku on erivajaduse astmeid erineva raskusastmega ja see seab piirangud nende osalusele.

Haridusliku erivajadusega (HEV) õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, terviseseisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppest eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas. Eesti seaduste järgi on kõigil inimestel õigus omandada haridust, olenemata nende puudest. Erivajadusega õppijale koostatakse vastava õppeasutuse/eriala õppekavast lähtuv individuaalne õppekava, kus arvestatakse õppija vajadusi. Kool koostöös kooli pidaja, riigi ja õppija elukohajärgse valla või linnaga loob erivajadusega õppijale tingimused kutseõppeks, arvestades võimaluste piires õppija soove, erivajaduste spetsiifikat ning võimalusi sobiva töö leidmiseks. Tugiteenuste tagamiseks ja individuaalse lähenemise võimaldamiseks rahastab riik erivajadustega õpilaste kutseõpet täiendavalt.

[3] Sotsiaal- ja hoolekandeteenuste osutamine puudega ja erivajadusega inimestele Eesti omavalitsustes. (Asko Uri, Eesti Patsientide Esindusühingu huvikaitsja 2014)

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstakse puudega lapse toetust ja õppetoetust. 16-17. aasta vanused lapsed saavad tööealistele puuetega inimestele mõeldud toetusi. Riik pakub rehabilitatsiooniteenust, mis sisaldab rehabilitatsiooni vajaduse hindamist ja tegevuste planeerimist, planeeritud tegevuste täitmise juhendamist ja hindamist, füsioterapeudi teenust, tegevusterapeudi ja loovterapeudi teenust ning sotsiaaltöötaja, eripedagoogi, psühholoogi ja logopeedi teenust. Raske või sügava puudega lapse seaduslikul esindajal või hooldajal on õigus riigi rahastatavale lapsehoiuteenusele 402 € ulatuses aasta kohta. Vanemliku hoolitsuseta puudega lastele pakutakse riiklikku ülalpidamist ja hooldamist hoolekandeasutustes. Kohalik omavalitsus pakub mitmeid teenuseid (nõustamine, tugiisik, toetused ja hüvitused).

Riik on käesolevaks hetkeks loonud mitmeid teenuseid, mis peaksid aitama erivajadusega noorel hõlpsamini sisenema tööturule. Näiteks tööruumide ja töövahendite kohandamine (läbi kohandamise muudetakse töökeskkond või töövahend puudega inimesele ligipääsetavaks ja kasutatavaks nt uksepakkude eemaldamine, kaldtee, tualett jm), töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmine – liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega töötajale, abistamine tööintervjuul, tugiisikuga töötamine – teenus neile inimestele, kes puudest või pikaajalisest tervisehäirest tulenevalt vajavad töökohal abi ja juhendamist,

Lisaks on võimalus toetada puudega ja pikaajalise tervisehäirega inimesi erandlike lahenduste kaudu. Juhul kui puudega inimene vajab teenust, mis ei ole otseselt seotud ühegi eelpool mainitud teenustega ja isiku osalemine tööturumeetmes on piiratud või takistatud puudest tulenevalt, siis leitakse koostöös võimalused, et isik saaks osaleda tööturuteenustel, töökoha otsingutel või säilitada olemasolev töökoht. Näiteks: transport osalemiseks tööturumeetmetes või töötamise esimestel kuudel, viipekeeletõlk koolituse ajal.

OÜ InCase uuris 2014. aastal ettevõtete käest nende valmidust palkama vaimupuudega inimesi. Ettevõtete seas, kes ei olnud uuringus vaimupuudega inimesi tööle palganud, joonistus välja kolm peamist tüpaaži: ettevõtted, kes ei ole palganud vaimupuudega inimesi, kuid on pigem avatud ja oleksid valmis reaalselt kaaluma seda võimalust; „jah, aga mitte minu firmas" tüüpi ettevõtted, mille juht on sõnades vaimupuudega inimeste suhtes salliv, kuid enda firmasse tööle ei võtaks erinevatel põhjustel ning ettevõtted, kes ei ole sallivad vaimupuudega tööjõu osas ega palkaks enda firmasse intellektipuudega inimesi.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevusena puuetega noortele suunatud teenuste paljusust.

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkusena ebaefektiivset sotsiaalhoolekande süsteemi.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. Erivajadustega noortele peab olema valdkondadeüleselt tagatud võrdsed võimalused teistega õppida, töötada ja osaleda ühiskondlikus elus.
2. Olenemata erivajadusest peab informatsioon olema kättesaadav (näiteks nägemispuude puhul kodulehtede info, kuulmispuude puhul videote subtiitrid/viipekeeletõlgi olemasolu).
3. Ligipääs haridusele ja noorteorganisatsioonide tegevusele peab olema tagatud ka erivajadustega noortele. Selleks tuleb tagada vastava infrastruktuuri ja sobiva keskkonna olemasolu. ENL julgustab kõiki noorteorganisatsioone pöörama senisest enam tähelepanu erivajadustega noorte kaasamisele.
4. ENL julgustab kõiki osapooli läbi mõtlema ja toetama erivajadustega noorte igakülgset kaasatust kõikides ühiskonna protsessides (nt erinevate tugiteenuste kaudu).
5. Kohalikud omavalitsused peavad võimaldama erivajadustega noortel osaleda noorsootöös, sh noorteühingutes ja huvihariduses, seda vajadusel kohalike omavalitsuste üleselt.
6. Toetada erivajadustega inimeste osalust noorteorganisatsioonides ning julgustada noorteühendusi kaasama puuetega inimesi oma tegevusse. Erivajadustega noorte kaasamisel tekkivate kulude hüvitamiseks tuleb noorteorganisatsioone täiendavalt toetada.
7. Luua tõhus, vajaduspõhine ja kohalike omavalitsuste ülene transpordisüsteem tagamaks erivajadustega noortele võrdsed võimalused osaleda huvitegevuses ning pääseda ligi avalikele teenustele.
8. Tuleb tagada erivajadustega noorte füüsiline ligipääsetavus kõigile koolidele.
9. Kehtestada noortele mõeldud asutustele universaalse disaini põhimõtted ehk siis võimaldada nende kasutamine ka erivajaduse korral.
10. Laiendada olemasolevat tasuta invatransporti koolidesse ka koolivälise huvitegevuse tarbeks.
11. Võimaldada puude või terviseprobleemiga noore abistajal/saatjal noortelaagrites või -üritustel osavõtutasuta osalemine.

XIII LÕIMUMINE

Eesti ühiskond on etnilis-kultuuriliselt ja õigusliku staatuse poolest mitmekesine. Rahva ja eluruumide loenduse (REL 2011) andmetel elab Eestis püsivalt 192 rahvuse esindajaid. Suuremad rahvusgrupid on eestlased (68,7%), venelased (24,8%), ukrainlased (1,7%), valgevenelased ja soomlased (mõlema rahvusgrupi osatähtsus kogu elanikkonnas jääb alla 1%). Võrreldes eelmise rahvaloendusega on Eesti elanikkond etniliselt mitmekesistunud (REL 2000 andmetel elas Eestis 142 rahvuse esindajaid) ja suurenenud on näiteks grusiinide, aserbaidžaanlaste, rootslaste, inglaste, ameeriklaste, itaallaste, prantslaste, hollandlaste ja hiinlaste arvukus (Statistikaamet). Ühiskonna sidususe suurendamine ning erineva keele- ja kultuuritaustaga inimeste võrdne kaasamine ühiskonnaellu on muutumas riigi stabiilsuse, majanduse kasvupotentsiaali ja ühiskonna heaolu seisukohast üha olulisemaks. Ühiskonna suurema sidususe saavutamiseks tuleb vähendada ebavõrdsust ja tõrjutust, suurendada rahvustevahelist suhtlust ning tugevdada sotsiaalseid sidemeid (Lõimuv Eesti 2020)

2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse (REL) andmeil moodustavad 15–29-aastased mitte-eestlastest noored 26% kogu rahvastiku vastavast vanuserühmast. REL 2011 andmeil moodustavad 15–29-aastastest mitte-eestlastest 27% need Eestis sündinud noored, kelle mõlemad vanemad on sündinud väljaspool Eestit, 63% oli aga vähemalt üks vanematest sündinud Eestis.

Mitmed programmid tegelevad lõimumise teema. VeniVidiVici (VVV) on programm, mis korraldab Eesti-sisest õpilasvahetust 7.-12. klassi õpilastele. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA) jagatud toetuse alusel on eesti keele laagreid ja teist populaarset keeleõppimise võimalust – pereõpet – korraldatud juba 1998. aastast alates. Üle 150 organisatsiooni on korraldanud eesti keele õpet mitteformaalses laagrikeskkonnas või peredes. Õppes on osalenud ligikaudu 20 000 noort Eestimaa eri paigust. Eesti keele laagreid eesti päritolu noortele korraldatakse riikliku rahvuskaaslaste programmi raames, mis on mõeldud väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi elavate eestlaste toetamiseks ja koostööks. 2007. aastal alustati reformiga, millega viidi 60% venekeelsetes gümnaasiumites õpetatavatest õppeainetest eesti keelele. Nõue rakendus täielikult 2011. aastal ning esimene täielikult uues süsteemis õppinud lend lõpetas 2014. aastal.

Välismaal elavate eestlaste arv on hinnanguliselt 150 000– 200 000 või siis ligikaudu 15% kogu maailmas elavast 1,1 miljonist eestlasest. Euroopa mõistes on tegemist silmapaistva diasporaaga ehk väljaspool kodumaad paiknevate inimestega. Kõige arvukamalt on eestlasi Venemaal, Soomes, Rootsis, USAs ja Kanadas. Eestis on väliseestlastele seni olnud suunatud peamiselt kaks põhilist meedet. Esiteks rahvuskaaslaste programm, mida juhib Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleosakond ning teiseks „Talendid Koju" projekt, mille algatas Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda. „Talendid Koju" projekt oli

otseselt suunatud siinse talendipõua leevendamisele, kuid selle mõju jäi mitmel erineval põhjusel tagasihoidlikuks ning tulemuseks oli vaid 27 inimese tagasipöördumine, ehkki kokku registreeris end projekti veebilehel 706 talenti.

ENL näeb olemasolevas süsteemis tugevustena riiklikku tähelepanu lõimumisele ning Eesti kultuuri edendavate seltside loomist välismaa eestlaste hulgas**.**

ENL näeb olemasolevas süsteemis nõrkustena vene koolide eestikeelsele õppele üleviimise muutumist populistlikuks poliitiliseks teemaks; suurt hulka eestlasi, kes suunduvad välismaale; lõimumise üldist negatiivset kuvandit ühiskonnas ning kaardistuse puudumist vene- ja muukeelsete noorte osalemisvõimaluste kohta.

ENL-i seisukohad on järgnevad:

1. ENL toetab avatud ja tolerantset Eesti ühiskonda.
2. ENL toetab riiklikku lõimumiskava ja selle eesmärkide saavutamist aastaks 2020.
3. Lõimumine peab olema kogu Eesti ühiskonda hõlmav protsess ning oluline on, et meetmed ei oleks suunatud ainult rahvusvähemustele.
4. Tuleb pöörata tähelepanu kogukonna lõimumisele, et välja arendada tugev kohalik identiteet.
5. Tähtis on erinevate keelekümblus- ja vahetusprogrammide olemasolu, mis aitavad arendada keeleoskust ning soodustada suhtlust eri rahvustest noorte vahel.
6. Toetame jätkuvalt kodanikualgatusi, mis panustavad paremini lõimitud ühiskonda.
7. Kaasata ühiskondlikesse aruteludesse rohkem rahvusvähemuste esindajaid.
8. ENL toetab Eesti Rahvusringhäälingu uudisteprogrammi kättesaadavust nii eesti, vene kui ka inglise keeles.
9. ENL toetab noorte võimalust valida koolide õppekava raames endale huvipakkuvad võõrkeeled.
10. ENL toetab enamikus ulatuses eestikeelset õpet Eesti üldhariduskoolides ning järjepidevat tööd vene koolides eestikeelsele õppele ülemineku nimel.
11. ENL toetab objektiivse emakeelse infoleviku paranemist muukeelsete noorte hulgas.
12. ENL toetab lõimitud noorteorganisatsioone, kuhu on kaasatud noored olenemata nende rahvuslikust taustast.
13. ENL näeb vajadust kaardistada Eestis tegutsevad muu, sh vene ja kakskeelsed noorteorganisatsioonid.
14. ENL soosib vajadusel tõlgi kasutamist noorteühenduste üritustel ning toetusvõimaluste laiendamiseks noorteinfo tõlkimiseks.

15. ENL toetab vene keelsete koolide juures eestikeelse huvihariduse pakkumist.
16. ENL toetab pagulaste lõimumist ning nende keeleõppe tugisüsteemi välja arendamist.